

فلسفه ورزی کودکان

نگاهی به مجموعه‌ی نه جلدی کودکان فیلسوف

مهسا قبايي

«کودکان سؤال‌های گوناگونی می‌کنند که بیشتر آن‌ها مهم هستند. با این همه سؤال چه باید کرد؟ آیا والدین باید به همه‌ی این سؤال‌ها پاسخ دهند؟ اما چرا والدین، به جای فرزندانشان به این سؤال‌ها جواب می‌دهند؟»

این‌ها سؤال‌هایی است که اسکار برنی فیه نویسنده‌ی مجموعه کتاب‌های «کودکان فیلسوف» در ابتدای کتاب خود مطرح می‌کند. شما هم بارها و بارها در برخورد با فرزندان‌تان یا سرکلاس درس، با سؤال‌هایی مواجه شده‌اید که در پاسخ آن در مانده‌اید. نه این که پاسخ را ندانید یا سؤال را نفهمیده باشید، بلکه توضیح پاسخ آن سؤال‌ها احتمالاً به پیش‌زمینه‌هایی نیاز دارد که یا آن‌را از حد فهم و درک مخاطب خردسال و یا حتی نوجوان خود بیرون می‌بینید و یا منوط به بدیهیاتی است که در دنیای شگفت‌انگیز و تروتازه‌ی کودکان هنوز بدیهی محسوب نمی‌شود. حتی ممکن است پس از همه‌ی این‌ها و اگرها، پاسخ مناسب و کاملی در ذهن نداشته باشید یا سؤال کودک هنوز در محدوده‌ی «تردیدهای» شمای بزرگسال قرار داشته باشد و درست ندانید آن‌را به عنوان یک پاسخ صحیح و سالم در اختیار ذهن کنجکاو و تازه‌ی مخاطب کم‌سن خود قرار دهید.

این‌جاست که این مسئله مطرح می‌شود که آیا باید کودک برای جواب همه‌ی پرسش‌ها نزد شما بیاید؟ آیا اگر حتی جواب سؤال را می‌دانید، باید به همه‌ی پرسش‌ها پاسخ دهید؟ شاید بهتر باشد به جای پاسخ دادن به یک پرسش مشخص، سؤال‌های هدف‌داری را مطرح کنید تا ذهن کودک پس از یک مکاشفه‌ی کودکانه، خود به جواب برسد و یا این که به این نتیجه برسد که برای دانستن پاسخ چنین سؤالی به تجربیات و یا دانش بیشتری احتیاج دارد؟

مجموعه کتاب‌های کودکان فیلسوف، براساس چنین روشی حرکت می‌کند. در مقدمه‌ی کتاب می‌خوانیم: «هدف ما در این‌جا نفی پاسخ‌گویی والدین نیست، بلکه می‌خواهیم بگوییم آن‌ها می‌توانند به فرزندانشان کمک کنند تا خود پاسخ این سؤال‌ها را بیابند. هم‌چنین به آن‌ها بیاموزند چگونه فکر، تحلیل و داوری کنند تا به استقلال فردی برسند و انسان مسئول و خودساخته‌ای شوند.»

مجموعه‌ی کودکان فیلسوف شامل نه عنوان است: «خوش‌بختی یعنی چه؟»، «زندگی یعنی چه؟»، «خوب و بد یعنی چه؟»، «شناخت

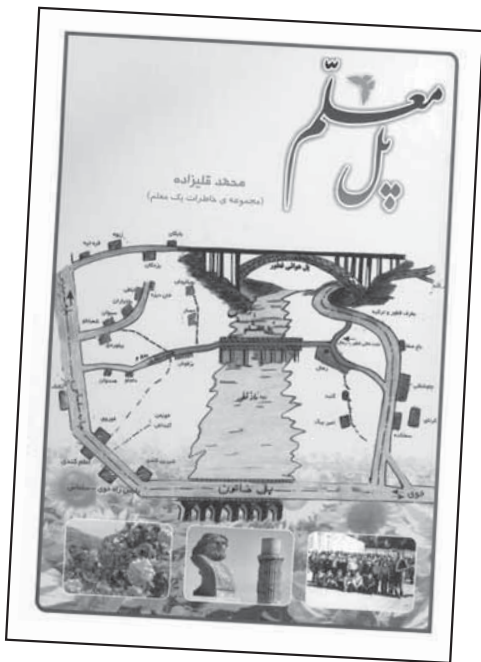
یعنی چه؟»، «من یعنی چه؟»، «با هم زندگی کردن یعنی چه؟»، «زیبایی و هنر یعنی چه؟»، «احساسات یعنی چه؟»، «آزادی یعنی چه؟» در هر کتاب شش سؤال اساسی مطرح می‌شود؛ به عنوان مثال در کتاب «زندگی یعنی چه؟» با این سؤال روبه‌رو می‌شویم: «چطور می‌توانی در زندگی خوش‌بخت شوی؟ چرا زندگی سخت است؟ چرا انسان‌ها وجود دارند و چرا می‌میریم؟»

آیا هیچ‌وقت قهرمان می‌شوی؟، چرا زندگی می‌کنیم؟ و کتاب به وسیله‌ی این سؤال‌ها در واقع به شش بخش تقسیم شده است و هر بخش نیز با رنگ‌های متفاوت از یکدیگر متمایز شده‌اند. هر کدام از این سؤال‌ها در هر بخش، شش پاسخ فرضی دارد. برای مثال یکی از پاسخ‌های فرضی در جواب به سؤال «چطور می‌توانی در زندگی خوش‌بخت شوی؟» این است: «با آزاد بودن برای انجام دادن هر کاری که دام بخواهد.» بعد در همان صفحه چند «اما» مطرح می‌شود؛ «بله، اما آیا دیگران هم می‌توانند هر کاری بکنند، حتی اگر تو را اذیت کنند؟ آیا واقعاً همیشه می‌دانی چه کار می‌خواهی بکنی؟ اگر یک روز همه‌ی کارهایی را که دلت خواست انجام دادی، بعدش چه کار می‌کردی؟» این سؤال‌های «اما گونه» کودک را با ابعاد دیگری از پرسش و پاسخ مطرح شده در آن صفحه آشنا می‌کند. به تفکر او عمق می‌دهد و شاید حتی صدها سؤال دیگر را در ذهنش ایجاد کند. اگر هر کدام از این سؤال‌ها در یک جلسه‌ی کلاسی یا یک نشست صمیمی با کودکان مطرح شود، به گفت‌وگویی شیرین و جذاب و احتمالاً طولانی مبدل خواهد شد.

پل معلم

معصومه حبیب پور

نویسنده: محمد قلی زاده / **ناشر:** قسیم، قم (۰۹۱۲۷۵۱۶۱۰۷) / **نوبت چاپ:** اول، ۱۳۹۰، **مصور / قیمت:** ۲۵۰۰۰ ریال

«تصمیم گرفتم پلی بسازم که بچه‌ها دغدغه‌ی عبور از رودخانه را نداشته باشند و به راحتی به تحصیل خود ادامه دهند. خودم را به آب و آتش زد. اولین نامه‌ی تقاضا را هم در تاریخ ۷۱/۳/۱۰ به جهاد سازندگی نوشتم. موقع نوشتن نامه معلم‌ها در دفتر مدرسه به من می‌خندیدند، اما من تصمیم جدی گرفته بودم...»

با این که نام کتاب «پل معلم» است، اما نویسنده نوعی شرح حال از خود و دیگر افراد نوشته است که باعث خواندنی‌تر شدن کتاب می‌شود. متن کتاب زبانی ساده، واژه‌هایی دل‌نشین و ویرایشی در خور دارد که ضعف‌هایی مانند طراحی جلد آن را می‌پوشاند.

کتاب، اولین تجربه‌ی نویسندگی محمد قلی زاده معلمی از شهر خوی است و در ۱۱۲ صفحه خاطرات وی را بیان می‌دارد. از ویژگی‌های دیگر کتاب، صداقت و سبک داستانی آن است که در عین حال پشتکار خستگی‌ناپذیر و مشکلات شغلی فرهنگیان تازه استخدامی را به رشته‌ی تحریر درمی‌آورد.

قطعاً مطرح کردن این سؤال‌ها با کودکان به پاسخ‌هایی بیش از آن چه در کتاب مطرح شده است، خواهد انجامید و پاسخ‌هایی گاه حتی غافل‌گیر کننده. بنابراین باید برای هدایت چنین گفت‌وگویی که به احتمال زیاد چند جانبه خواهد شد، آمادگی داشته باشیم و به توصیه‌ی نویسنده‌ی کتاب براساس گام‌های خود کتاب پیش برویم. آزادی گفت‌وگو را محدود نکنیم، اما قدم‌هایمان را با آهنگ قدم‌های نویسنده، هم‌آهنگ کنیم.

نکته‌ی بسیار مهم و قابل ذکر این است که مطرح کردن این سؤال‌ها برای کودکان ایرانی و در بستر فرهنگی و مذهبی موجود در کشورمان در بسیاری موارد می‌تواند با پاسخ‌ها و سؤال‌های مطرح شده توسط کودکان اروپایی و طرز تلقی آن‌ها متفاوت باشد. توجه به این موضوع، شاید منجر به تشکیل نسخه‌ی ایرانی کتاب در کلاس درس شود، اما آن چه ضروری است، روشی است که کتاب پیشنهاد می‌کند و نه لزوماً رسیدن به همان پرسش‌ها و پاسخ‌ها.

نقطه‌ی قوت دیگر مجموعه کتاب‌های کودکان فیلسوف، تصاویر بسیار جالب، خلاق و گویای کتاب‌هاست که به جرأت می‌توان گفت پایه‌ی متن، پیش‌رفته است و تألیف دوباره‌ای از متن را به دست می‌دهد. این تصاویرها به درک و فهم و برداشت ما از متن کمک بسیار می‌کند و در عین حال در فضای کودکانه و پر از طنز و شوخی مطرح می‌شود. جالب است که اساسی‌ترین سؤال‌ها درباره‌ی فلسفه و زندگی را در تصاویری چنین ساده اما پر بار، خلاصه مطرح کنیم و در بسیاری از موارد از طنز جاری در تصاویر در پاسخ به سؤال‌ها لذت ببریم و لبخند بزنیم.

هر کتاب توسط، یک تصویرگر، تصویرسازی شده است و در پایان هر کتاب علاوه بر توضیحی درباره‌ی نویسنده، بیوگرافی کوتاهی از تصویرگر کتاب نیز آمده است. همه‌ی این‌ها به علاوه‌ی چاپ خوب و کاغذ و قطع مناسب کتاب، آن‌ها را نه تنها برای استفاده در کلاس مناسب کرده است، بلکه آن‌ها را به یک اندازه برای کودکان و بزرگسالان جذاب و خواندنی می‌کند. در مقدمه‌ی ناشر و در ابتدای کتاب این‌طور آمده است که: «نویسنده معتقد است که کتاب‌هایش فقط برای استفاده در کلاس درس نیست. او به ایده‌ی آموزش فلسفه در خانه یا محافل عمومی نیز اعتقاد دارد و والدین نیز می‌توانند از کتاب‌های او برای تمرین فلسفه‌ورزی با فرزندانشان استفاده کنند.»

تلاش نشر **شهر تاش** برای تهیه و ترجمه‌ی این مجموعه کتاب که با رعایت کامل حقوق مؤلف، چاپ شده است و معرفی آن به جامعه‌ی تعلیم و تربیت ایران بسیار ارزشمند و قابل تقدیر است. ضمن آرزوی موفقیت در ادامه‌ی راهی که در پیش گرفته‌اند، امیدواریم که با استفاده از این کتاب، راه و روش تفکر و فلسفه‌ورزی را با کودکانمان تمرین کنیم.